
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Martínez Pérez, Talia; Parella Rubio, Sònia , dir. Efectes socials de les polítiques sobre prostitució en les treballadores sexuals a l'estat espanyol. 2021. 23 pag. (1513 Grau en Ciència Política i Gestió Pública i Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/265652>

under the terms of the license

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Treball de Fi de Grau

Títol: Efectes socials de les polítiques sobre prostitució en les treballadores sexuals a l'estat espanyol

Autor/a: Talia Martínez Pérez

Tutor/a: Sònia Parella Rubio

Data: gener de 2021

Grau en: Ciències Polítiques i Gestió Pública + Dret

Índex

1. Resum.....	2
2. Introducció.....	3
3. Marc teòric.....	4
3.1. Marc conceptual: prostitució, tracta de persones i explotació sexual	4
3.2. Les dones migrades i la prostitució.....	5
3.3. Els models ideològics de la prostitució.....	6
3.4. Dels models ideològics a les formes de govern de la prostitució.....	8
4. Marc jurídic.....	10
4.1. La regulació de la prostitució a l'estat espanyol	10
4.2. La llei d'estrangeria.....	11
5. Els efectes de les polítiques sobre prostitució en les treballadores sexuals	13
6. Conclusions.....	17
BIBLIOGRAFIA.....	19

1. Resum

L'objectiu principal d'aquest treball consisteix en mostrar els efectes socials que la regulació de la prostitució a l'estat espanyol té sobre les treballadores sexuals que l'exerceixen, amb especial consideració del col·lectiu de les dones migrants, que en conformen la major part. A més, s'exposarà per què tots els models ideològics tradicionals vulneren els drets de les treballadores sexuals i com i per què el desenvolupament actual de les polítiques públiques sobre prostitució és ineficaç per dotar-la d'un marc regulador apropiat. La metodologia d'investigació del treball és teòrica. L'estudi s'ha realitzat per una banda, a partir de l'anàlisi del marc jurídic que regula la situació de les treballadores sexuals a Espanya, constituït principalment per la legislació que regula la prostitució en sí mateixa i per la llei d'estrangeria. Per altra banda, s'han analitzat els efectes socials d'aquestes polítiques a partir de la revisió bibliogràfica d'investigacions sobre el tema.

Abstract

The main objective of this work is to show the social effects that the regulation of prostitution in Spain has on sex workers who practice it, with special consideration for the group of migrant women, who make up the most of it. In addition, it will explain why all traditional ideological models violate the rights of sex workers and how and why the current development of public policies on prostitution is ineffective in providing an appropriate regulatory framework for it. The research methodology of the work is theoretical. The study has been carried out on the one hand, through the analysis of the legal framework that regulates the situation of sex workers in Spain, consisting mainly of the legislation that regulates prostitution itself and the law on foreigners. On the other hand, the social effects of these policies have been analyzed based on the literature review of research on the subject.

2. Introducció

La prostitució ha sigut un fenomen històricament controvertit i inclús perseguit i estigmatitzat. Tradicionalment, s'han distingit tres grans models ideològics respecte de la seva regulació: el prohibicionisme, el regulacionisme i l'abolicionisme. A finals del segle passat se n'hi ha afegit un de nou, el pro-drets o despenalitzador¹, que és d'aplicació incipient únicament a Nova Zelanda i Nova Gal·les del Sud.²

El s. XIX s'obre en el sinus del moviment feminista un gran debat sobre la indústria del sexe, amb especial consideració de la pornografia i la prostitució. D'aquest debat en surten dues posicions principals i enfrontades: el regulacionisme, que advoca per reglamentar-la i considerar-la un ofici més quan es desenvolupi per voluntat pròpia; i l'abolicionista, que la considerarà una forma més de violència contra la dona i proposarà la seva erradicació.³ En el cas espanyol, aquestes dues postures són les que segueixen protagonitzant el debat polític avui dia: el prohibicionisme no s'ha tornat a considerar des de l'època franquista i el model despenalitzador sovint és confós amb el reglamentista, és poc conegut i no té un pes significatiu a la opinió pública.⁴

A l'estat espanyol la regulació de la prostitució ha sigut vaga i ambigua des de la depenalització del seu exercici amb la reforma del Codi Penal de 1995, degut a la incapacitat per part de les diverses forces parlamentàries per posicionar-se i per desenvolupar un marc legal complet que resulti útil per regular-la, independentment del model ideològic en què es basi aquesta regulació. A l'hora, les posicions que es plantegen en el debat (abolicionisme i reglamentisme) són hereves de tradicions ideològiques que provenen del s. XIX i no poden donar resposta a la major part de les problemàtiques que presenta el fenomen de la prostitució avui dia.

¹ MOLINA, Alba. El régimen jurídico de la prostitución y sus diferentes modelos ideológicos. Revista Crítica Penal y Poder. 2018, nº 15, octubre (pp. 130-149) OSPDH. Universidad de Barcelona. Pp. 133-137.

² MAC, Juno & SMITH, Molly. *Putas insolentes. La lucha por los derechos de las trabajadoras sexuales*. Ed: Traficantes de sueños. 15-9-20. P. 285.

³ DE MIGUEL, Ana y PALOMO, Eva. *Los inicios de la lucha feminista contra la prostitución y políticas activistas en el sufragismo inglés*. Revista Brocar. 2011, nº 35 (pp. 315-334). Pp. 316-317.

⁴ ÁLVAREZ, Pilar. *El debate feminista sobre la prostitución estalla en la Universidad*. El País. 18-10-19, Madrid.

L'objectiu principal d'aquest estudi és el de demostrar que totes les disposicions que regulen la prostitució actualment a Espanya atempten de forma directa contra els drets de les persones que l'exerceixen, especialment contra els de les dones migrades, que en representen prop d'un 90% del total, situant-les en posicions de gran vulnerabilitat. A més, es comprovarà com aquests efectes socials sobre les treballadores sexuals es donen independentment del model ideològic de la prostitució segons el qual es pretengui legislar. Per últim, es veurà com i per què el desenvolupament actual de les polítiques públiques sobre prostitució és ineficaç per dotar-la d'un marc regulador apropiat.

El treball consisteix en una recerca teòrica, que proporciona una revisió exhaustiva de l'estat de la qüestió sobre la temàtica. A tal efecte, s'analitza teòricament quins són els efectes de la regulació del treball sexual sobre el col·lectiu de dones migrades que l'exerceixen en el cas espanyol. Aquesta anàlisi es divideix en tres parts. La primera és una aproximació conceptual al treball sexual, als diferents models polítics i ideològics que el regulen i al vincle que existeix entre treball sexual i migració. La segona és una síntesi del marc jurídic que exposa la legalitat que actualment (des)regula la prostitució, per una banda; i una revisió del marc jurídic que regula l'estrangeria des d'una perspectiva de gènere, per l'altra, com a condició inseparable de la situació jurídica i social de les treballadores sexuals a Espanya. La tercera consisteix en una revisió dels estudis que articulen els models de regulació política de la prostitució amb la situació social i jurídica de les dones migrades que l'exerceixen. Finalment, un apartat de conclusions recull quines són les principals implicacions pel que fa al tipus de regulació de la prostitució i els efectes sobre la vulnerabilitat de les dones estrangeres que la practiquen.

3. Marc teòric

3.1. Marc conceptual: prostitució, tracta de persones i explotació sexual.

El fenomen que es pretén abordar en aquest estudi és la prostitució en l'àmbit de l'estat espanyol. Entenem per prostitució, segons el DIEC2⁵, la “pràctica d'avenir-

⁵ Segona edició del Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, disponible online a la web <https://dlc.iec.cat/>.

se, d'una manera habitual i professional, a mantenir relacions sexuals amb finalitats de lucre". Existeix en la prostitució, per tant, un component de voluntarietat per part de la persona que l'exerceix, amb independència dels factors personals o socio-econòmics que condicionin aquesta decisió. Quan hi ha una manca d'aquesta voluntarietat parlem de situacions d'explotació sexual o tracta de persones, que responen a una realitat diferent tant fàctica com jurídica.

L'explotació sexual es produeix en aquelles situacions en què la persona que presta els serveis sexuals ho fa obligada per una altra o per un grup de persones, en condicions abusives i de manera forçosa. Generalment l'objectiu de l'explotació sexual és el lucre econòmic del proxeneta. La tracta de persones amb finalitat d'explotació sexual seria aquella situació que es dona quan existeix un procés de captació, transport i posterior explotació sexual de la víctima. La persona que serà explotada sexualment és captada enganyosament o violentament en el punt d'origen i transportada fins al destí en el qual exercirà l'activitat sexual.⁶ En aquest estudi el fenomen a tractar és el de la prostitució com a intercanvi econòmic lliure, entenent la diferència que té respecte de situacions de tracta i explotació sexual.

3.2. Les dones migrades i la prostitució

La prostitució és un fenomen que sempre ha comportat un gran estigma social i, per tant, un cert grau de clandestinitat. La major part de les persones que exerceixen la prostitució són persones que no troben una alternativa econòmica viable que assegurí la seva subsistència; persones que generalment es veuen intersecades per diversos eixos d'opressió, conformant un col·lectiu que de forma genèrica es veu sotmès a condicions de gran vulnerabilitat.

La major part de les persones que exerceixen la prostitució a l'estat espanyol són dones migrants que procedeixen de països afectats per crisis profundes, tant econòmiques com polítiques i socials. El *X Informe d'Exclusió Social* de Médicos del Mundo situa el percentatge de dones migrants prop d'un 90% respecte del total de persones que exerceixen a Espanya, la majoria de les quals es trobarien en una

⁶ IGLESIAS Skulj, Agustina. *La trata de mujeres con fines de explotación sexual: una aproximación político-criminal y de género*. 1a Ed: Didot, 2019. Pp. 114-118.

situació administrativa irregular.⁷ La feminització de la pobresa, l'extensió de la implantació de polítiques neoliberals entre països, la divisió sexual del treball, les restriccions per accedir al mercat laboral i “les condicions de racialització i sexualització de les migrants” són factors que expliquen el gran flux de moviments immigratoris de dones i que gran part d'aquestes dones acabin accedint al treball sexual.⁸

Per tant, podem afirmar que el perfil de la persona que exerceix la prostitució de forma majoritària a Espanya és el de la dona immigrant de pocs recursos, que s'ha vist obligada a marxar del seu país d'origen i accedeix al treball sexual en el país de destí per tal de poder sobreviure. Aquesta posició de vulnerabilitat que la treballadora sexual ja ostenta de base esdevé clau per entendre des de quina posició la oferent dels serveis sexuals es relaciona tant amb el client que els demanda, com amb l'estat que regula la seva activitat.

3.3. Els models ideològics de la prostitució

La prostitució ha sigut un fenomen que, al llarg de la història, ha estat profundament sotmès al judici moral i a un gran estigma social. Els diversos enfocaments morals que ha rebut la prostitució han donat lloc a diverses formes de regular-la i fer política sobre ella, que acadèmicament s'han agrupat en quatre grans models: el regulacionisme, el prohibicionisme, l'abolicionisme i el pro-drets. Avui dia, trobem exemples d'aplicació de tots ells; però el seu origen és variat en el temps i guarda una estreta correlació amb la concepció moral que es tenia de la dona (genèricament) i de la prostituta (específicament) en el lloc i en el moment en què va sorgir.

Els sistemes regulacionista i prohibicionista es basen en una consideració de la prostituta com a persona deliberadament immoral i indecent. La tradició judeo-cristiana, profundament arrelada a la societat medieval i moderna, separa les dones en dos grans grups: per una banda la dona decent, mare i esposa, la que encaixa en el rol domèstic i servicial que s'assignava a les dones; per l'altra la dona desviada,

⁷ X *Informe de exclusión social*. Médicos del Mundo, 2005. Pp. 30-31.

⁸ MAREY, Cristina y DEL POZO, Maribel. *Deconstruir mitos y prejuicios para interpretar a mujeres migrantes en contextos de violencia de genero o prostitución en España*. *Mutatis Mutandis*, Revista Latinoamericana de Traducción, vol. 13, nº 1, 2020, enero-junio. P. 68.

la puta, la que trencava amb la concepció tradicional de la dona dedicada a la família i a la llar.⁹ La diferència entre els dos models estiba en què el regulacionisme entén la prostitució com un mal menor i necessari: si els homes poden satisfer els seus impulsos sexuals mitjançant la prostitució, la virginitat de les dones decents serà preservada, i la violència sexual contra elles disminuirà.¹⁰ El prohibicionisme, en canvi, entén que les prostitutes fomenten la perversió sexual masculina i per això han de ser perseguides, i la prostitució erradicada.

El model regulacionista, que es mantindrà pràcticament fins al s. XIX,¹¹ es basarà en mantenir una certa permissivitat sobre l'exercici de la prostitució, però regulant els llocs i la forma d'exercir-la mitjançant locals privats o zones públiques determinades, controls mèdics i de malalties de transmissió sexual (MTS), registres públics de prostitutes, etc. Actualment s'aplica a estats com Alemanya i Holanda, que en són casos paradigmàtics.

El model prohibicionista, en canvi, considerarà la prostituta com una delinqüent i una gran transmissora de MTS; i la perseguirà implacablement, així com a tots els actors que tinguin a veure amb l'exercici de la prostitució (proxenetes, arrendadors de locals on s'exerceixi, etc.). Actualment el cas més destacat de prohibicionisme és el dels Estats Units, però també s'aplica a països com Sudàfrica, Iran, Rússia, Irlanda i la Xina.¹²

Els dos models restants, l'abolicionisme i el model pro-drets, sorgiran a partir del feminisme dels segles XIX i XX, que donarà lloc a un gran debat entorn a la indústria del sexe i el paper que té dins el sistema patriarcal. Aquest debat ha dividit severament el feminisme fins a l'actualitat i ha donat lloc principalment (encara que no únicament) a dues postures enfrontades respecte de la prostitució, corresponents a cadascun d'aquests dos models.

⁹ BOZA Moreno, Elena (2017). Sobre la prostitución. Un análisis desde la Política Criminal y la necesidad de su legalización (tesis doctoral). Universidad Pablo de Olavide. Sevilla. P. 72.

¹⁰ NICOLÁS Lazo, Gemma (2007). *La reglamentación de la prostitución en el estado español. Genealogía jurídico-feminista de los discursos sobre prostitución y sexualidad* (tesis doctoral). Universidad de Barcelona. P. 94.

¹¹ MOLINA, "El régimen jurídico de la prostitución", cit., p. 137.

¹² MAC/ SMITH, "Putas insolentes", cit., p. 185.

El model abolicionista entén que tot el treball sexual es realitza de forma coactiva en darrera instància i que és una expressió més de la violència de gènere: la prostitució és una activitat opressiva i indesitjable. La prostituta és vista com una víctima que ha de ser protegida, reintegrada en societat i apartada de l'exercici de la prostitució: per això no se la penalitzarà expressament, però sí que es penalitzarà durament a clients, proxenetes, arrendadors i altres actors intervinents o facilitadors de l'exercici de la prostitució, cap a qui es desplaçarà el focus de la culpa. Actualment aquest model s'aplica a Noruega, Islandia, Irlanda del Nord i Suècia, que el va implantar el 1999 esdevenint-ne el cas paradigmàtic.

El model legalitzador, en canvi, sorgeix a partir de les demandes d'organitzacions de treballadores sexuals de diversos estats. Aquestes entenen que la resta de models s'han basat en concepcions morals estigmatitzadores sobre el treball sexual i les persones que l'exerceixen, i que cap d'ells, ni tan sols el model abolicionista, no ha prioritzat la protecció de les prostitutes, sinó que les ha empès a la vulnerabilitat social i econòmica, dificultant les seves condicions de feina. Per això el model legalitzador reivindica que la prostitució sigui reconeguda com una feina, totalment despenalitzada i regulada segons el dret laboral. D'aquesta manera les persones que l'exerceixen podran obtenir el reconeixement de drets i veure's menys exposades a situacions de violència i clandestinitat, provocades en gran part per les polítiques que s'han aplicat en l'àmbit de la seva feina.¹³ Actualment Nova Zelanda i Nova Gales del Sud són els dos països pioners en impulsar l'aplicació d'aquest model.¹⁴

3.4. Dels models ideològics a les formes de govern de la prostitució

Els quatre models legals de la prostitució que s'acaben d'exposar a l'apartat anterior fan referència al marc ideològic des del qual es pensen, creen i apliquen les polítiques públiques destinades a regular aquesta activitat. La realitat és que a la pràctica, la seva aplicació és mixta i esdevé confosa: hi ha una divergència entre el model que es pretén aplicar, les mesures que realment s'apliquen i els efectes socials que aquestes tenen, que moltes vegades són contradictoris respecte de la intenció inicial que tenia el legislador a l'hora d'elaborar la política pública determinada.

¹³ BOZA, "Sobre la prostitución", cit., p. 73.

¹⁴ MAC/ SMITH, "Putas insolentes", cit., p. 294.

D'aquesta manera, trobem estats que pretenen aplicar el model abolicionista que encara conserven polítiques o pràctiques de caire prohibicionista; o mesures regulacionistes que clandestinitzen i marginen una gran part de les persones que exerceixen la prostitució, per exemple.

Però la diferència s'accentua encara més quan es tracta de veure l'efecte social que, a la pràctica, tenen les polítiques sobre prostitució, tant respecte del fenomen prostitucional, com de les persones que l'exerceixen. La major part de les polítiques sobre prostitució, inclús aquelles que no pretenen perseguir-la criminalitzen, marginen i accentuen la situació de vulnerabilitat de les prostitutes. Per exemple, l'abolicionisme proposa una sèrie de mesures que pretenen protegir la prostituta, considerada una víctima de la violència de gènere; mentrestant, penalitza durament els compradors de serveis sexuals i altres intervinents en el procés per considerar-los l'origen del problema. A la pràctica, això implica que les prostitutes veuen reduït el seu marge de negociació i tancament d'acords a la via pública, perquè els clients tenen por de ser descoberts; o que tenen dificultat per accedir a una vivenda perquè els arrendadors no es volen exposar a ser penalitzats per haver-les-hi llogat.¹⁵

El model reglamentista presenta contradiccions similars: el fet de reglamentar la prostitució quan s'exerceix en uns llocs i d'una manera determinada il·legalitza automàticament tota aquella prostitució que no compleix amb les normes; però les persones que habitualment exerceixen la prostitució no solen tenir facilitat per complir-les, tant per factors socioeconòmics com perquè moltes d'elles es troben en situació administrativa irregular.

Daich i Varela¹⁶ prenen aquest mateix punt de vista respecte de les divergències entre models ideològics i efectes reals de les polítiques sobre prostitució. Des d'aquesta òptica, desenvolupen el seu estudi des del que elles anomenen les *formes de govern* de la prostitució, concepte que agruparia tots els elements polítics que s'apliquin sobre prostitució (independentment de si provenen de models diferents) i que a més inclouria factors diferents del legal, però amb molta incidència respecte

¹⁵ MAC/ SMITH, "Putas insolentes", cit., p. 223-225 i 267-268.

¹⁶ DAICH, Deborah y VARELA, Cecilia. *Entre el combate a la trata y la criminalización del trabajo sexual: las formas de gobierno de la prostitución*. Revista Delito y Sociedad, nº 38. Año 23, 2º semestre 2014. P. 63-86.

de la prostitució, com ara el poder relatiu de la policia respecte de les prostitutes i com l'exerceixen. Entenen que els models ideològics no s'apliquen de forma estandarditzada i que no tenen en compte la totalitat de la indústria del sexe, només el de la prostitució, obviant que aquest pertany a una demanda agregada de serveis sexuals molt més àmplia.

El desenvolupament teòric d'aquest estudi es basarà, per tant, en dos punts de partida: el primer, que no es poden obviar les característiques socioeconòmiques de les persones que exerceixen la prostitució, que són generalment dones migrants, de pocs recursos i en situació administrativa irregular; el segon, que els models ideològics resulten insuficients per explicar com es regula el mercat prostitucional a un estat, pel què ho farem des del punt de vista més ampli com el proposat per Daich i Varela. Des d'aquesta òptica, s'analitzaran les formes de govern de la prostitució a l'estat espanyol en l'actualitat; es compararan amb els models ideològics; i es contemplaran les conseqüències pràctiques que comporten per a la vida de les prostitutes amb especial incidència sobre les situacions de vulnerabilitat que creen.

4. Marc jurídic

4.1. La regulació de la prostitució a l'estat espanyol

La reforma del Codi Penal de 1995 deroga la major part de les disposicions que penalitzaven la prostitució. Es mantenen els delictes sobre prostitució de menors i discapacitats (art. 188 CP); la penalització del proxenetisme coactiu; i la del el no coactiu quan es basi en una relació d'explotació, que existirà en els casos de vulnerabilitat personal o econòmica de la víctima i en el de condicions abusives, desproporcionades o gravoses de l'exercici de la prostitució (art. 187 CP). Aquestes disposicions legals encara es mantenen avui dia amb algunes petites modificacions. D'aquesta manera l'acte de prostituir-se queda despenalitzat, però es podria dir que de forma genèrica la prostitució a l'Estat espanyol queda suspensa en un marc

d'alegalitat: si bé no és tipificada pel dret penal, tampoc s'accepta la seva regulació pel dret laboral ni la seva tributació com a activitat econòmica.¹⁷

Tot i així, la prostitució és tolerada a la via pública fins que l'any 2005 comencen a promulgar-se ordenances cíviques a diversos municipis, amb Barcelona com a ciutat pionera, que sancionen diversos actes relacionats amb la prostitució a la via pública en nom de la bona convivència.¹⁸ Aquestes ordenances seran de caire reglamentista i totes, excepte la de Sevilla, sancionaran tant a prostitutes com a clients. Els comportaments que se sancionen són “l'oferiment, negociació, sol·licitud o acceptació de serveis sexuals retribuïts a l'espai públic”, i el manteniment de relacions sexuals a la via pública.¹⁹

Per últim cal mencionar la promulgació de la Llei de seguretat ciutadana del 2015²⁰, d'abast nacional, que prohibeix la sol·licitud o acceptació de serveis sexuals a la via pública quan sigui pròxima a llocs freqüentats per menors o en zones on es posi en risc la seguretat vial (art. 36.11 LOPSC).

Aquests tres elements són els que configuren, de forma genèrica, el marc legal sobre prostitució a l'estat espanyol: tot i que existeix una despenalització de la prostitució, el seu exercici es restringit i sancionat per altres branques del dret tant a nivell nacional com en l'àmbit municipal. A més, la prostitució no està regulada pel dret laboral ni pot tributar com a activitat econòmica; tot plegat la deixa en un marc alegal de desprotecció i repressió cap a les prostitutes.

4.2. La llei d'estrangeria

La gran predominança de les dones migrants entre les persones que exerceixen la prostitució a Espanya requereix tenir en compte les lleis d'estrangeria, per tal d'entendre el marc legal que regula aquesta activitat i les persones que l'exerceixen de forma completa. Requereix, a més, fer-ho des d'una perspectiva de gènere: la

¹⁷ Resolución Vinculante de Dirección General de Tributos, V1441-09 de 18 de Junio de 2009.

¹⁸ BODELÓN, Encarna y ARCE, Paula. *La reglamentación de la prostitución en los ayuntamientos: una técnica de ficticia Seguridad ciudadana*. Revista Crítica Penal y Poder. 2018, nº 15, octubre (pp. 71-89) OSPDH. Universidad de Barcelona. Pp. 73-83.

¹⁹ BARCONS, Maria. *Las ordenanzas municipales: entre la regulación y la sanción de la prostitución en España*. Revista Crítica Penal y Poder. 2018, nº 15, octubre (pp. 90-109) OSPDH. Universidad de Barcelona. P. 94.

²⁰ Ley Orgánica 4/2015, de 30 de marzo, de protección de la seguridad ciudadana.

situació d'irregularitat administrativa afecta de manera diferent a homes i dones migrants, especialment pel tipus de sectors laborals en què es concentren. A Espanya, és la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre Drets i Llibertats dels Estrangers a Espanya i la seva Integració Social l'encarregada de regular els drets i les obligacions dels estrangers que resideixin al país. A continuació se n'exposaran els preceptes més rellevants.

Com a primera consideració, cal tenir en compte que a Espanya els immigrants poden regularitzar la seva situació administrativa per dues vies: el contracte de treball previ, aconseguit al país d'origen; o l'arrelament social, que exigeix demostrar que s'ha estat residint de forma continuada a l'estat espanyol durant tres anys i la presentació d'un contracte de feina (art. 31.3 LOEX). Comptar amb ascendència o descendència d'origen o nacionalitat espanyola o ser sol·licitant d'asil també serien situacions que facilitarien la obtenció de la residència a Espanya²¹, però de manera genèrica la opció més viable és l'arrelament social, que resulta difícil d'aconseguir per part de les dones migrants, especialment aquelles que es dediquen al treball sexual.

Existeix per tant una gran vinculació entre la consecució de treball formal (amb un contracte) i la garantia de drets fonamentals en el cas de la immigració: sense contracte laboral no hi ha drets laborals, encara que la relació laboral existeixi. En un sistema laboral en què el treball està generitzat en detriment de les condicions laborals de les dones, si les probabilitats per l'home immigrant d'aconseguir un contracte formal són baixes, les de la dona són quasi inexistents. Si les condicions laborals de l'home immigrant tenen una protecció social baixa, la de les dones és nefasta. Els homes immigrants poden accedir a treballs formals de manera irregular, però les dones immigrants accedeixen de manera irregular a treballs que no poden ser formals, que estan desregularitzats; treballs feminitzats i per tant precaritzats.²² El major exemple n'és la prostitució.

²¹ GONZÁLEZ, Tamara (2019). *La discriminación múltiple de las trabajadoras sexuales extranjeras en España* (trabajo de fin de màster). Universidad de Barcelona. P. 33.

²² MESTRE, Ruth (2005). *Feminisme, dret i immigració: una crítica feminista al dret d'estrangeria* (tesi doctoral). Universitat de València, facultat de Dret. Servei de publicacions. Pp. 362-363.

Les immigrants que es dediquen a la prostitució provenen generalment de dos tipus de processos migratoris. En el primer cas, migren voluntàriament sabent que quan arribin al país de destí es dedicaran al treball sexual. En el segon cas, migren enganyades per organitzacions criminals que les obliguen a prostituir-se un cop arriben al país de destí, i per tant són víctimes de tràfic de persones amb fins d'exploració sexual. Cadascuna d'aquestes situacions rep un tractament jurídic diferent per part de la llei d'estrangeria.²³ En termes generals, la situació de tracta permet que la víctima sigui protegida davant una possible devolució al país d'origen sempre que col·labori amb la justícia (art. 59 bis LOEX). La situació de migració voluntària sotmet a la migrant al tractament genèric que en fa la llei d'estrangeria.

La falta de regulació laboral de la prostitució impedeix que aquelles dones que migren voluntàriament amb la intenció d'exercir el treball sexual puguin signar un contracte laboral des de l'origen. La única opció viable per les persones que es trobin en aquesta situació seria la de l'arrelament social, però també requereix un contracte de feina, que no pot tenir per objecte l'oferiment de serveis sexuals retribuïts, i que esdevé molt complicat d'aconseguir en un altre sector per una dona migrada i que exerceix la prostitució. Per una altra banda, el requisit del contracte laboral i la regulació confosa de l'exercici de la prostitució impedeix que les migrants puguin convertir-se en treballadores autònomes i aconseguir l'arrelament social, i per tant la residència, d'aquesta manera.²⁴ En la majoria dels casos les treballadores sexuals immigrants no poden comptar amb cap tipus de protecció laboral ni social, i es veuen abocades a la marginalitat i la vulnerabilitat laboral, social i econòmica.

5. Els efectes de les polítiques sobre prostitució en les treballadores sexuals

De l'anàlisi teòrica i jurídica sobre el fenomen de la prostitució que s'acaba de fer en els apartats anteriors, se'n pot concloure que els models ideològics tradicionalment utilitzats a l'acadèmia no reflecteixen la realitat -i per tant no són útils per a l'estudi- de la prostitució. La configuració legal de la prostitució a

²³ GARCÉS, Cristina. Prostitución callejera y regulación jurídica española. Estado de la cuestión. Revista Indret. Barcelona, 2018. P. 15.

²⁴ GARCÉS, "Prostitución callejera", cit., pp. 14-15.

Espanya no és subsumible dins de cap dels models ideològics: la destipificació penal a l'any 1995 xoca amb una sanció des del dret administratiu tant a nivell estatal (LOPSC), com a nivell municipal (ordenances cíviques), que podria considerar-se de caire regulacionista, i en alguns casos de pretensions abolicionistes. Alhora, aquest regulacionisme té un efecte de segregació i invisibilització de la prostitució, en cap cas d'erradicació ni de regulació legal de l'activitat. La configuració legal de la prostitució a Espanya és el resultat directe de la falta de posicionaments i acords per part de les diverses forces polítiques, durant les darreres dècades, per decidir quin model regulador s'havia d'aplicar al país.

En un estat on el 90% de les treballadores sexuals són dones migrants en situació administrativa irregular, pràcticament qualsevol regulació estandarditzada de la prostitució que no tingui en compte el factor de l'estrangeria deixa les persones que l'exerceixen desprotegides i les sotmet a condicions de profund desemparament legal i de gran vulnerabilitat social. L'alegalitat confosa del cas espanyol no representa una excepció.

La llei d'estrangeria limita en gran mesura les formes legals d'aconseguir la residència, però que el dret laboral no reconegui la prostitució com a feina ni activitat econòmica lícita²⁵ suposa una doble trava burocràtica per a les dones que l'exerceixen, que a efectes pràctics es tradueix en una gran marginació social i precarietat econòmica. Les condicions de l'arrelament social no es poden complir mitjançant l'exercici del treball sexual, i la obtenció d'un contracte per una feina diferent, que és difícil per qualsevol immigrant, es fa quasi impossible quan s'hi afegeix l'estigma del treball sexual. A la pràctica, la única manera d'aconseguir la residència de manera legal al territori espanyol és negada a les dones migrants que exerceixen la prostitució. Regularitzar la prostitució sense atendre a la Llei d'Estrangeria tampoc seria una solució, perquè obligaria a les treballadores a viure tres anys sense papers en territori espanyol i a aconseguir un contracte de feina per compte aliè (a un club), sense possibilitat de poder exercir de manera autònoma.

Per una altra banda, les condicions d'exercici de la prostitució que imposen el dret administratiu sancionador (LOPSC) i les ordenances municipals dificulten la vida i

²⁵ Resolución vinculante de Dirección General de Tributos, V1441-09 de 18 de Junio de 2009.

posen en perill la seguretat de les treballadores del sexe, mentre que tampoc aconsegueixen reduir l'exercici de la prostitució a la via pública, només desplaçar-lo i clandestinitzar-lo. Barcons entén que la sanció de la prostitució mitjançant les ordenances municipals té tres conseqüències principals sobre el seu exercici: empitjora la capacitat negociadora de la treballadora sexual; desplaça el lloc on s'exerceix; i provoca desconfiança tant en l'administració com en la policia.²⁶

Prèviament a la instauració de les ordenances les treballadores del sexe tenien llibertat per oferir i negociar els serveis sexuals al carrer. Això implicava poder-ho fer a carrers centrals, concorreguts i il·luminats, i prenent-se el temps necessari per negociar-ho en unes condicions justes; a la pràctica, representa unes certes garanties de seguretat física i econòmica que s'han perdut. Actualment es veuen obligades a acceptar tractes injustos i a exercir a llocs més apartats per tal d'evitar les sancions administratives i la presència policial.²⁷

En molts casos el lloc d'exercici s'ha traslladat de l'esfera pública a la privada: ara les treballadores exerceixen a pisos particulars on no compten amb la mateixa llibertat per acordar les condicions del servei o rebutjar clients, i en què han de lliurar una part dels ingressos a l'arrendador, amb el conseqüent detriment de la seva capacitat econòmica.

Per una altra banda, aquelles treballadores que segueixen exercint al carrer han vist com la resposta de la policia cap a elles ha virat des d'una lògica més encarada cap a la protecció, a una molt diferent de control i repressió.²⁸ La policia persegueix i sanciona les treballadores sexuals i el risc esdevé doble: risc de ser sancionada per l'exercici de la prostitució i risc de ser descobertes en la seva situació administrativa irregular i que se'ls obri un expedient sancionador que culmini, en el pitjor dels casos, en la deportació cap al país d'origen. Les treballadores desconfien profundament de les administracions i els cossos policials perquè es veuen doblement sotmeses a la violència institucional: són perseguides per ser migrants i per exercir el treball sexual.

²⁶ BARCONS, "*Las ordenanzas municipales*", cit., p. 99.

²⁷ MAC/ SMITH, "*Putas insolentes*", cit., p. 223-225.

²⁸ BARCONS, "*Las ordenanzas municipales*", cit., p. 99.

La imposició de sancions econòmiques tant al client com a la treballadora sexual representa una gran càrrega per a aquesta última i un empitjorament de les seves condicions de treball i de vida. Les sancions a la treballadora mermen la seva capacitat econòmica i per tant la obliguen a oferir més serveis i en condicions més desavantatjades, reduint la seva capacitat de negociació; la sanció al client clandestinitza l'exercici de la prostitució i posa en perill a la persona que l'exerceix.²⁹

Villacampa i Torres³⁰ realitzen una enquesta a 79 treballadores sexuals de la ciutat de Lleida, totes elles immigrants, i n'entrevisten 20 d'elles en profunditat, de les quals 18 manifesten haver ingressat a l'exercici de la prostitució per causa de la precarietat econòmica i per l'existència de fills dependents d'elles. Les treballadores sexuals també relaten que l'augment de les dones que es dediquen a la prostitució, i per tant de la competència; i la por del client de ser multat al carrer; ha reduït la seva capacitat de negociació i en ocasions les ha obligat a acceptar retribucions nímies per tal de no perdre un client. La no regulació de l'activitat pel dret laboral i la vulnerabilitat econòmica de les dones migrants, que és prèvia a l'exercici de la prostitució, les situen en una posició de vulneració de drets i explotació laboral no reconeguda.

En aquest estudi les entrevistadores també analitzen la relació entre les treballadores sexuals i els veïns tant dels barris com dels immobles on exerceixen la prostitució, quan és el cas. Totes senyalen tenir una relació cordial amb els veïns, que solen referir queixes respecte de sorolls per festes o pel volum de la música, però no pel desenvolupament de les activitats relatives al treball sexual. En molts casos, els veïns ni tan sols saben que es dediquen a la prostitució. Per altra banda, moltes de les treballadores que exerceixen a pisos solen ubicar-se a finques on quasi tots els pisos són habitats per persones que també es dediquen a la prostitució, pel què no troben problemes en aquest sentit.³¹ Aquestes dades posen en qüestionament que els municipis espanyols realment tinguin la necessitat de sancionar l'exercici de la

²⁹ BARCONS, “*Las ordenanzas municipales*”, cit., p. 102.

³⁰ VILLACAMPA, Carolina y TORRES, Nuria. *Políticas criminalizadoras de la prostitución en España. Efectos sobre las trabajadoras sexuales*. Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (en línea). 2013, núm. 15-06, p. 06:23-6:29.

³¹ VILLACAMPA/TORRES, “*Políticas criminalizadoras de la prostitución*”, cit., pp. 6:29-6:30.

prostitució a la via pública en defensa del civisme i l'ordre públic, que rarament es veu pertorbat per l'exercici de la prostitució en sí mateix.

Podem observar, per tant, que la major part de les persones que es dediquen a la prostitució ho fan perquè no tenen una altra sortida econòmica que sigui viable com a mitjà de subsistència o perquè, com a mínim, el canvi d'activitat els resulta molt difícil degut a les seves circumstàncies administratives, econòmiques i socials. En un mercat on l'oferta és tan inflexible, les mesures que la graven són inútils per combatre-la, i els seus efectes acaben incidint directament en la qualitat de vida de les persones que exerceixen el treball sexual condemnant-les a l'estigma, la invisibilització i la clandestinitat.

Alhora, el col·lectiu afectat són majoritàriament les dones migrades, que ja provenien d'una situació socioeconòmica profundament precaritzada. Les polítiques sobre prostitució no són efectives per reglamentar-la ni tampoc per erradicar-la, però sempre representen un atac institucional als drets de les persones que l'exerceixen: cal buscar alternatives que posin al centre el benestar i la seguretat de les persones que exerceixen la prostitució i que serveixin per dotar el desenvolupament d'aquesta activitat d'un marc legal eficaç en la consecució dels objectius polítics que es proposi.

6. Conclusions

El desenvolupament d'aquest estudi té per objectiu principal exposar que la manera de legislar sobre prostitució a Espanya atempta contra els drets de les treballadores sexuals, quasi totes elles dones migrants, posant-les en una situació de gran vulnerabilitat econòmica i social. De forma secundària es demostra que, a més, aquests efectes socials nocius es donen independentment de quin model ideològic s'hagi pres de base per desenvolupar les polítiques sobre prostitució; i que, per tant, el desenvolupament actual de les polítiques públiques sobre prostitució es completament ineficaç per dotar-la d'un marc regulador apropiat, perquè no considera factors inherents a l'exercici d'aquesta activitat, com la condició de racialitzades de les treballadores sexuals o la seva vulnerabilitat econòmica.

En el marc teòric s'ha introduït l'objecte d'estudi, que és el fenomen de la prostitució a l'estat espanyol. Per una banda s'ha diferenciat conceptualment la situació de prostitució d'aquelles de tracta i explotació sexual. Per altra banda, s'ha exposat qui són les persones que exerceixen fonamentalment la prostitució a Espanya, les dones migrants, atenent a les particularitats del seu col·lectiu. S'han exposat els quatre models ideològics sobre la prostitució i s'han donat alguns exemples de la seva aplicació, exposant finalment el punt de vista teòric que s'emprarà durant el desenvolupament del treball.

A continuació s'ha plantejat un marc jurídic, necessari per entendre la situació jurídica que emmarca actualment la prostitució a Espanya. També s'ha donat una visió de la llei d'estrangeria amb perspectiva de gènere, amb especial menció a allò relatiu a la obtenció dels permisos de residència per les persones immigrants, atenent a que la major part de les persones que exerceixen la prostitució són dones migrades en situació administrativa irregular. Finalment, es presenta un darrer apartat en què s'exposen els efectes socials que les polítiques sobre prostitució tenen sobre el seu exercici i sobre les treballadores sexuals, i el per què aquestes vulneren els seus drets mentre que resulten ineficaces en la consecució dels objectius que es proposen.

Els tres models ideològics de la prostitució que s'han aplicat fins ara, és a dir el reglamentisme, l'abolicionisme i el prohibicionisme, tenen principalment tres falles. Per una banda, no són útils per aconseguir els seus objectius: el reglamentisme no aconsegueix regularitzar la situació de les prostitutes en un país on prop d'un 90% són immigrants en situació administrativa irregular; el prohibicionisme no és útil per erradicar la prostitució, només per claudestinitzar-la; i les mesures abolicionistes creen situacions de vulnerabilitat per les treballadores sexuals tot i que no pretenen penalitzar-la de forma directa, a més de no ser útil per reduir el fenomen de la prostitució. Per una altra banda, no s'apliquen mai de forma regular, si no que els ordenaments jurídics acaben sent confosos amb la conseqüent incapacitat per regular de manera íntegra i útil el fenomen de la prostitució. Per últim, tots ells vulneren els drets de les persones que exerceixen la prostitució i les posen en una situació de profunda vulnerabilitat social i econòmica, perquè

prioritzen la consecució d'altres objectius (definir si es pot, on es pot i com es pot exercir la prostitució) per sobre de la protecció a les dones que exerceixen.

El model regulador espanyol és un cas exemplar de la incapacitat dels poders públics per regular de manera eficaç el fenomen de la prostitució i les condicions de treball de les persones que l'exerceixen. És un model ambigu, resultat de la incapacitat de les forces parlamentàries d'arribar a acords amplis per regular la prostitució i que provoca conseqüències socials desastroses. En els darrers anys, les treballadores sexuals espanyoles s'han organitzat a nivell polític en diversos col·lectius (sindicats, agrupacions a nivell municipal, etc.) mitjançant els quals reclamen la regularització de la situació de les treballadores migrants, cobertura per la seguretat social, drets laborals i la despenalització completa del treball sexual.³²

El model despenalitzador que proposen s'està implantant paulatinament a Nova Gales del Sud (Austràlia) des de finals dels anys 70 i a Nova Zelanda des de l'any 2003, havent-se convertit aquesta última en un referent de la seva aplicació per haver elaborat el projecte de llei en conjunt amb el New Zealand's Prostitutes Collective. Les aplicacions pràctiques d'aquest model encara resulten ser una mica incompletes per donar solució a tots els problemes que experimenten les treballadores sexuals en la seva feina, especialment perquè no han anat acompanyades de modificacions substancials en les lleis sobre immigració; però han reduït considerablement la pressió policial sobre les treballadores del sexe i han dotat la prostitució d'un marc legal per al seu exercici.³³

Tot i que la despenalització no ha adquirit tanta rellevància en el debat públic com l'abolicionisme o el reglamentisme, organitzacions internacionals defensores dels drets humans com Amnistia Internacional han adoptat una defensa d'aquest model en els darrers anys, per considerar-lo aquell que pot protegir més eficaçment les treballadores del sexe contra la vulneració dels seus drets fonamentals a partir d'un procés de dos anys de consultes a organitzacions especialitzades en el tema, proves d'organismes de la ONU i investigacions a diversos països amb models reguladors

³² Diez colectivos y más de 350 feministas apoyan un manifiesto contra la ilegalización del sindicato de prostitutas OTRAS. La Vanguardia, 12-11-2018.

³³ MAC/ SMITH, "Putas insolentes", cit., p. 285-294.

diferents (Argentina, Hong Kong, Noruega i Papúa Nova Guinea).³⁴ La vulneració constant dels drets de les treballadores sexuals a tots els estats del món posa a la palestra la necessitat de donar-hi una resposta efectiva des de tots els àmbits: el socioeconòmic, el polític i conseqüentment l'acadèmic.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ, Pilar. *El debate feminista sobre la prostitución estalla en la Universidad*. El País. 18-10-19, Madrid.
- BARCONS, Maria. Las ordenanzas municipales: entre la regulación y la sanción de la prostitución en España. *Revista Crítica Penal y Poder*. 2018, nº 15, octubre (pp. 90-109) OSPDH. Universidad de Barcelona.
- BODELÓN, Encarna y ARCE, Paula. La reglamentación de la prostitución en los ayuntamientos: una técnica de ficticia Seguridad ciudadana. *Revista Crítica Penal y Poder*. 2018, nº 15, octubre (pp. 71-89) OSPDH. Universidad de Barcelona.
- BOZA Moreno, Elena (2017). *Sobre la prostitución. Un análisis desde la Política Criminal y la necesidad de su legalización* (tesis doctoral). Universidad Pablo de Olavide. Sevilla.
- DAICH, Deborah y VARELA, Cecilia. Entre el combate a la trata y la criminalización del trabajo sexual: las formas de gobierno de la prostitución. *Revista Delito y Sociedad*, nº 38. Año 23, 2º semestre 2014.
- DE MIGUEL, Ana y PALOMO, Eva. *Los inicios de la lucha feminista contra la prostitución y políticas activistas en el sufragismo inglés*. *Revista Brocar*. 2011, nº 35 (pp. 315-334). Pp. 316-317.
- Diez colectivos y más de 350 feministas apoyan un manifiesto contra la ilegalización del sindicato de prostitutas OTRAS. *La Vanguardia*, 12-11-2018.

³⁴ SÁNCHEZ, Gabriela. *Por qué Amnistía Internacional apoya despenalizar la prostitución y por qué la critican tanto*. Eldiario.es, 22-08-15.

- GARCÉS, Cristina. *Prostitución callejera y regulación jurídica española. Estado de la cuestión*. Revista Indret. Barcelona, 2018.
- GONZÁLEZ, Tamara (2019). *La discriminación múltiple de las trabajadoras sexuales extranjeras en España* (trabajo de fin de màster). Universidad de Barcelona.
- IGLESIAS Skulj, Agustina. *La trata de mujeres con fines de explotación sexual: una aproximación político-criminal y de genero*. 1a Ed: Didot, 2019.
- Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre Derechos y libertades de los extranjeros en España y su Integración Social.
- Ley Orgánica 4/2015, de 30 de marzo, de protección de la seguridad ciudadana.
- MAC, Juno & SMITH, Molly. *Putas insolentes. La lucha por los derechos de las trabajadoras sexuales*. Ed: Traficantes de sueños. 15-9-20.
- MAREY, Cristina y DEL POZO, Maribel. Deconstruir mitos y prejuicios para interpretar a mujeres migrantes en contextos de violència de genero o prostitución en España. Mutatis Mutandis, Revista Latinoamericana de Traducción, vol. 13, nº 1, 2020, enero-junio. Pp. 64-92.
- MESTRE, Ruth (2005). *Feminisme, dret i immigració: una crítica feminista al dret d'estrangeria* (tesi doctoral). Universitat de València, facultat de Dret. Servei de publicacions.
- MOLINA, Alba. *El régimen jurídico de la prostitución y sus diferentes modelos ideológicos*. Revista Crítica Penal y Poder. 2018, nº 15, octubre (pp. 130-149) OSPDH. Universidad de Barcelona.
- NICOLÁS Lazo, Gemma (2007). *La reglamentación de la prostitución en el estado español. Genealogía jurídico-feminista de los discursos sobre prostitución y sexualidad* (tesis doctoral). Universidad de Barcelona.
- Resolución Vinculante de Dirección General de Tributos, V1441-09 de 18 de Junio de 2009.

- Resolución vinculante de Dirección General de Tributos, V1441-09 de 18 de Junio de 2009.
- SÁNCHEZ, Gabriela. Por qué Amnistía Internacional apoya despenalizar la prostitución y por qué la critican tanto. Eldiario.es, 22-08-15.
- Segona edició del Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, disponible on-line a la web <https://dlc.iec.cat/>.
- VILLACAMPA, Carolina y TORRES, Nuria. Políticas criminalizadoras de la prostitución en España. Efectos sobre las trabajadoras sexuales. Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (en línea). 2013, núm. 15-06, p. 06:1-06:40.
- X Informe de exclusión social. Médicos del Mundo, 2005.